

Gondoskodó felelősséggel

Gyermekek lelkigondozása a gyülekezetben

Krisztus egyházának s benne valamennyi helyi gyülekezetnek kettős küldetése van a világban: hirdetni kell Isten igazságát az embereknek, és közvetítenie kell feljükk Isten gondoskodó szeretetét. Az Efézusi levél külön is figyelmeztet rá, hogy nem képviselhető az igazság szeretet nélkül (Ef 4,15), de a fordított helyzet sem egészséges, amikor a szeretet nevében minden elhajlás és visszáság fölött szemet hunyunk, és elhallgatjuk az igazságot. Az igazság képviselőinek a gyülekezet az igehirdetés és részben a hitoktatás gyakorlásával tesz eleget, a gondoskodó szeretetet pedig a lelkigondozásban, a diakóniában és a nevelőmunkában teszi megtapasztalhatóvá. Mindkét feladatkört úgy kell betöltenie, hogy szoros kapcsolatban maradjanak egymással, és soha ne történhessen meg, hogy az egyik függetlenné válik a másiktól. Az nem lenne azonban kívánatos, hogy ne is kerülhessen a hangsúly hol az egyik, hol a másik oldalra.

1. *A gyermekek lelkigondozása csak abban a gyülekezetben történik folyamatosan, amely általában is lelkigondozó közösségként működik.*

A gyermekek lelkigondozása a gyülekezet gondoskodó felelősségének körébe tartozik, mégpedig úgy, hogy közben a lelkigondozást a lehető legtágabb értelemben fogjuk fel. Azt jelenti ez, hogy a gyülekezet életében a gyermekekről való gondoskodás összes megnyilvánulását lelkigondozói hatású eseményként értelmezzük. Tehát nem csupán a szándékos vagy

tervezett segítségnyújtást soroljuk ide, hanem a figyelem, az elfogadás, a türelem és a tapintat legkülönbözőbb jelzéseit is. Viszonylag ritkán fordul elő a gyülekezeti életben, hogy gyermekeket kimondottan lelkigondozói céllal szólítunk meg, talán még ennél is ritkábban esik meg, hogy egy gyermek fordul a lelkigondozóhoz valamely problémájával. Általában egészen más jellegű helyzetekben adódik alkalom arra, hogy a felnőttek közül valaki, a legtöbb esetben akaratlanul, a viselkedésével lelkigondozó hatást gyakorol a gyermekekre, vagyis az a felnőtt szavaiból, szavak nélküli jelzéseiből és tetteiből azt érezheti ki, hogy az ő kis élete fontos számára, és úgy szeretetre méltó, amint van.

*Dietrich Stollberg ezt funkcionális lelkigondozásnak nevezi, szemben a lelkigondozás intencionális módjával.*¹ Ez azt jelenti, hogy nem a speciális, teológiai tartalmakat közvetlenül megjelenítő, hanem csupán a legáltalánosabb lelkigondozói hatótényezők vesznek részt a folyamatban, mint amilyen a figyelem, az elfogadás, a komolyan vétel, az őszinteség vagy az idő oda-szánása. A gyermekekkel való kapcsolatban a felnőttek könnyen megkurtítják vagy egyenesen figyelmen kívül hagyják ezeket a minden kiegyensúlyozott embertársi kapcsolathoz elengedhetetlenül hozzátartozó interakciós elemeket.

A gyülekezetben nemcsak a gyermekek, hanem mindenki számára érzékelhetőnek kell lennie, hogy ott életigenlő légkör uralkodik, amelytől gyógyulhat, rendbe jöhet azoknak az élete,

1 Stollberg, Dietrich: *Seelsorge durch die Gruppe*. Göttingen, 1971, Vandenhoeck und Ruprecht, 17k. Ugyanezt a különbségtételt találjuk in uó: *Mein Auftrag – Deine Freiheit – Thesen zur Seelsorge*. München, 1972, Claudius, 52k. Stollberg itt a következő definíciókat adja: „A funkcionális lelkigondozás keretében bármi szolgálhatja a lelkigondozást, például az is, ha valamely együttes tevékenység közben szerzett közösségélmény nyomán az egyén annyira felvertezté válik a szorongásaival szemben, hogy az őt lelkigondozó körön kívül is (...) biztosabbnak, kevésbé aggodalmaskodónak, bizakodóbbnak és a problémáihoz érettebben viszonyulónak érezheti magát, és ennek megfelelően viselkedhet.” „Az intencionális lelkigondozás ezzel szemben tudatosan létrehozott beszélgetési helyzet, azzal a céllal, hogy közösen dolgozzuk fel a lelkigondozást igénylő személy életében előállt nehézségeket.”

akik nemet mondtak létük valamely részére, vagy talán már az egészet is földadták. Lehet, hogy maguktól sohasem fordulnának lelkigondozóhoz, a gyülekezet közösségében azonban gyógyul a lelkük. A lelkigondozói tevékenység professzionalizálódásával sajnos vészesen háttérbe szorult a gyülekezetnek ez a funkciója. A XX. század közepe előtt magyar földön *Makkai Sándor* hangoztatta a közösségi lelkigondozás (*koimonika*) fontosságát. Az egyetemes papság elve alapján nyomatékkl képviselte, hogy „a lelkigondozó maga a gyülekezet”.² A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy minden hívó ember felelősséget hordoz a Krisztusban testvérének tartott embertársáért, és szeretetből fáradtságot nem sajnálva kell gondoskodnia hitbéli épüléséről. Közben tiszteletben kell tartania szabadságát.³ A lelki válságok azáltal oldódnak meg, hogy az egyént a közösség „beleiktatja a maga éltető, gyógyító, vigasztaló, szolgáló testvériségébe. Ezért mi kizárólag gyülekezeti lelkigondozást ismerünk, melynek közösségi és személyes vonatkozásai egymásra nézve léteznek, egymásban valósulnak meg és teljes egységet alkotnak” – vallja Makkai.⁴ A nyugati lelkigondozás évtizedeken át, mondhatni egészen az 1980-as évek végéig, teljesen mellőzte a gyülekezet lelkigondozói szerepének méltatását. A ritka kivételek egyike *Rudolf Bohren*, aki kissé sarkítottan így fogalmazta meg álláspontját: „A lelkigondozást nem foghatjuk fel többé úgy, mint ami a gyülekezethez van rendelve, hanem csak úgy, mint a gyülekezet jellemző tulajdonságát. A lelkigondozás annak megfogalmazása, hogy mi a gyülekezet. A gyülekezet létehez tartozik a lelkigondozás. A gyülekezet, amennyiben megvalósul, lelkigondozás.”⁵ A „hétköznapi lelkigondozás”⁶ mai képviselői hasonló elvi alapokon

állnak, valamint a rendszerszemléletű lelkigondozás biztosít még némi teret az effajta gondolatoknak.⁷

A lelkigondozó gyülekezet igénye mellett a gyermekek lelkigondozásának másik háttérnyezője a gyülekezet családiassága. A család, illetve a családi közösségek konstitutív résztvevője a gyermek. Értsük ezt úgy, hogy az ilyen társadalmi formációkban a gyermek nem kerülhet a figyelem periferiájára, de nem is számít a közösségi tevékenység célszemélyének, amint az az oktató-nevelő intézmények esetében történik. A családi közösségekben úgy van jelen a gyermek, hogy figyelnek rá, de nem kimondottan vele foglalkoznak; részt vesz a történetekben, de nem pusztán érte történnek a dolgok; gondoskodnak róla, de nem csupán az ő gondozását tekintik feladatuknak. A gyermek személyére spontán figyelem irányul, és a róla való gondoskodás része annak a kölcsönös felelősség-hordozásnak, amelyet a közösség tagjai egymásért vállalnak. Ebbe – túl a fizikai segítségnyújtáson – beletartozik a lelki jóllétről való gondoskodás is. A családi közösségben, miként a családban, több generáció van együtt, és a generációk „egymás terhét hordozva” (Gal 6,2) egészítik ki egymást.

Viták folynak arról, hogy valóban családi közösségként kell-e működnie a gyülekezetnek. Individualizálódott és emancipált világunkban sokan anakronisztikusnak érzik, ha valaki a mai gyülekezeten családi struktúrát és légkört kér számon. Nehezükre esne, mert kiskorúsításként élnék át, ha például „atyának” kellene szólítaniuk valakit a hívők közösségében.⁸ Jézus is figyelmezteti tanítványait, hogy ne szólíttassák magukat atyának, mert az Isten gyermekeinek egy atyjuk van, a mennyei Atya (Mt 23,9). A földi

2 Makkai Sándor: *Poimenika – A személyes lelkigondozás tana*. Budapest, 1947, Magyar Református Egyház, 26., 35. Makkai már egyik korábbi írásában lefekteti a közösségi lelkigondozás teológiai alapjait: Egyház és gyülekezet, különös tekintettel a lelkigondozásra. *Theológiai Szemle*, 1944/1., 4kk. ■ 3 Makkai Sándor: *Poimenika*, i. m. 26. (Lásd a 2. lábjegyzetet.) ■ 4 Uo. 35. ■ 5 Bohren, Rudolf: *Gemeinde und Seelsorge*. In uó: *Geist und Gericht – Arbeiten zur Praktischen Theologie*. Neukirchener Verlag, 1979, 129. ■ 6 Vö. Hauschildt, Eberhard: *Alltagsseelsorge*. Göttingen, 1996, Vandenhoeck und Ruprecht. ■ 7 Vö. Morgenthaler, Christoph: *Systemische Seelsorge*. Stuttgart, 1999, Kohlhammer. ■ 8 A neves salzburgi katolikus valláspedagógus, Anton A. Bucher „infantilizálónak” tartja saját egyháza ragaszkodását az anyaszentegyház, az atya, a szentatya, a fiam és a leányom kifejezésekhöz és a hozzájuk kapcsolódó viselkedésmódmákhoz, illetve elvárásokhoz. Bár elismeri, hogy az egyháznak családi belső légkört kell létrehoznia, a család fogalmát „masszív túlterheltség” miatt szintén nem szívesen tartaná meg az egyház jellemzésére. Amellett kardoskodik, hogy az egyház mondjon le valamennyi infantilizáló megszólításról és metaforáról. Vö. Bucher, Anton A.: *Braucht Mutter Kirche brave Kinder? Religiöse Reifung contra kirchliche Infantilisierung*. München, 1997, Kösel, passim.

apákon kívül egyedül őt illeti meg ez a megszó-
lítás.⁹ Más helyen, ahol testvéreinek és anyjának
mondja Jézus azokat, akik mennyei Atyja akara-
tát cselekszik (Mk 3,33kk), valójában a hívók új
családjáról beszél.¹⁰ A gyülekezet Pál apostol
szerint is az Isten gyermekeinek közössége, akik
joggal szólítják Atyjuknak az Istent (Róm 8,15).
Élhetne tehát a gyülekezet „családi” közösség-
ként, de csak akkor, ha a „aládfő” a mennyei
Atya, és a gyülekezetet egyenrangú „gyermek”
alkotják. Beletartoznak-e akkor a gyermekek
gyermekei ebbe a közösségbe? Természetesen
bele, és éppen ettől kezd családként működni a
gyülekezet (vö. ezzel Jézus külön figyelmét a
„kicsinyekre” – Mt 18kk, Mk 10,14k).¹¹ Ráadásul
általában három generáció alkotja a gyülekezet
közösségét. A gyermekek gyermekei lehetnek
felnőttek is. Felnőttten viszont már ők is közvet-
lenül Isten gyermekeinek vallják magukat, a ge-
nerációs rétegződés miatt mégis a család belső
szerkezete képeződik le a gyülekezeti kapcsolat-
rendszerben. Több szerző, köztük *Christoph
Morgenthaler*¹² erősen vitatja azt az álláspontot,
amely szerint a gyülekezet – más olyan „munka-
rendszerekhez” (konkrét feladatok ellátására lét-
rejött közösségi szerveződésekhez) hasonlóan,
„amelyek az élet alapvető stresszoraival állnak
kapcsolatban”¹³ – a család belső viszonyrendsze-
rét képezi le. Pedig ezen túlmenően *Edwin
Friedman* azt is állítja, hogy „az összes munka-
rendszer közül a leginkább az egyház és a zsiná-
goga működik családként”.¹⁴ Jóllehet feltevését
a legfelsőbb szint, a gyülekezet és vezetője kap-
csolatának elemzésével támasztja alá, állítása a
gyülekezeti élet másik pólusán, a „kicsinyekkel”
való bánásmód, illetve a róluk való gondoskodás
és az ő lelkipozíciójuk területén is érvényesnek
látszik. Fenti tételünket tehát azzal egészíthet-

jük ki, hogy csak a „családként” működő gyüleke-
zet képes ellátni gyermekekkel kapcsolatos lelki-
gondozói feladatát.

2. A gyermekek lelkipozíciója a gyülekezetben
a kötődési, önbecsülési, morális tájékozódási és
megismerési szükségletük¹⁵ kielégítetlensége mi-
att érzett nyugtalanságuk csillapítására irányul.

Ezek a szükségletek folyamatosan fennállnak
a gyermek életében, aki kielégítésük tekinteté-
ben teljesen rá van utalva környezetére. Magá-
tól a legkisebb, a legáttehetősebb vagy a legin-
kább pótlékjellegű kielégülés elérésére is csak
nagyon korlátozottan van lehetősége. Épp eme
eszköztelenség miatt olyan fogékonyak a gyer-
mek a transzcendens megoldásokra, hiszen
maguk is igen gyakran ilyen jellegű, de fantázia
szülte értelmezésekkel, rituális cselekmények-
kel, önáltatással vagy megalapozatlan remény-
kedéssel próbálják csökkenteni hiányérzetüket.
Mindenekelőtt a család lenne hivatott arra,
hogy a gyermeknek elrejtettséget, megerősítést,
útbaigazítást és a jelenségekre megfelelő ma-
gyarázatot kínáljon. A családnak kellene a gyer-
mek képzelt világát az itteni valósághoz és Isten
világához közelítenie. A gyülekezet mint család
bizonyos mértékig pótolhatja, ami elmaradt.
Hozzá kell tennünk azonban, hogy a minden
igényre kiterjedő és megfelelő mennyiségű ott-
honi „muníció” mellett is valamennyi gyermek-
ben felfedezhető egy folyamatos kielégítetlensé-
g. Már csak azért is, mert a gyermek „éhségér-
zete” szituációhoz kötött, és elégedettségérzé-
sét nem tudja átmenteni egyik helyzetből a má-
sikba. Ezért szívesen megy oda, ahol hasonlót
kap, mint amit otthon. „Éhsége” csillapíthatat-
lan. Másoknak viszont, akik hiányt szenvednek
a családjukban, hatalmas – néha valósággal
életmentő – támaszt jelenthet, ha a gyermekal-

9 Vö. Balla Péter: *Gyermekek és szülők kapcsolata – Az Újszövetség tanítása kortörténeti kontextusban*. Budapest, 2010, Kálvin Kiadó, 154kk. Nem állnak ellentétben ezzel Pál szavai sem az 1Kor 4,15-ben, mert az evangélium első hirdetője és a gyülekezet alapítója „jogán” nevezi magát az apostol atyának, szemben sok később érkezett tanítóval. ■ 10 Márk evangéliumának ekkleziológiája a családmodellt követi. Vö. Rebell, Walter: *Zum neuen Leben berufen – Kommunikative Gemeindepraxis im frühen Christentum*. München, 1990, Chr. Kaiser, 72kk. Az „új család” kérdéséhez lásd még Balla Péter: *Gyermekek és szülők kapcsolata...*, i. m. 138kk. (Lásd a 9. lábjegyzetet.) ■ 11 Meg kell jegyeznünk, hogy a páli ekkleziológia szerint a gyülekezet nem mutat családis jellemzőket, ami azzal magyarázható, hogy a kereszténység kezdeti idejében a gyülekezetek egygenerációsak voltak. A Krisztus-hitre tért felnőttek hitbeli növekedése, hitének tisztasága és szolgálata állt a figyelem középpontjában. ■ 12 Morgenthaler, Christoph: *Systemische Seelsorge*, i. m. 284. A szerző „kreatív félreértésként” minősíti Friedman tételét. Uo. 280. (Lásd a 7. lábjegyzetet.) ■ 13 Friedman, Edwin H.: *Nemzedékről nemzedékre*. Kolozsvár, 2008, Exit, 219. ■ 14 Uo. ■ 15 A szükségletek és a lelki zavarok kapcsolatához lásd Grawe, Klaus: *Neuropsychotherapie*. Göttingen, 2004, Hogrefe.

kalmakon, kirándulásokon, közös ünneplések, játékok közben megkapják azt az odafigyelést és szeretetet, de biztatást és vezetést is, amelyre annyira vágyik a lelkük.

a) Azokban a családokban, ahol a szülők között konfliktusok dúlnak, a gyermek újra meg újra *kötődési krízisbe* kerül. Mindkét szülőhöz ragaszkodna, és attól kell félnie, hogy egyiküket elveszíti. Az is előfordul, hogy egyikhez sem tud biztosan kötődni, mert rejtett vagy nyílt elutasításban van része. Ilyenkor akaratlanul is igyekszik más felnőttek figyelmét felhívni magára: vagy az illető kedvét keresve, vagy rendetlenkedéssel. A gyülekezetben található olyan felnőttet, aki pozitívan válaszol az ilyen felhívásokra. Ha ez a személy egyúttal a szerető Istent is képviseli, mert róla beszél, hozzá imádkozik, énekével őt dicsőíti, akkor elfogadó magatartásában a gyermek valami istenit is megtapasztal. Ezt az isteni többletet mintegy magával is viheti azáltal, hogy a tanult imádságot otthon is elmondhatja, vagy saját szavaival is megszólíthatja Istent, visszaemlékezhet a hallott történetre, várakozásaiba belekalkulálhatja Istent mint mindenre képes cselekvőt, számíthat a védelmére. De valamennyire az Istent képviselő felnőttet is maga mellé „varázsolja” a gyermek, amikor felidézi a tőle hallottakat, vagy megteszi a tőle tanultakat. Ezzel lényegesen csökkenhet a kötődési hiányosságokból fakadó szorongása.

A gyermekekkel foglalkozó felnőtteknek nagyon vigyázniuk kell arra, hogy Isten büntetésével ne fenyegetsek vagy az ördöggel ne ijesztgessék a gyermekeket, mert meglévő szorongásaikat csak fokozná ezzel. Óvodáskor végén és a kisiskoláskor kezdetén amúgy is sokat nyugtalanokodnak a felesleges énjük kérlelhetetlensége miatt. Nagyon egyértelműen kell tehát közvetíteni feléjük, hogy *Isten szereti őket*. Ez nem jelenti azt, hogy Isten mindent megenged, mindent elnéz és semmiért sem haragszik, hanem azt, hogy azért tilt meg vagy parancsol valamit, és azért kér számon, mert félti az életünket, és fontosak vagyunk neki. Elég később szembeülniük a valóságnak azzal az oldalával, hogy „nem azt teszem, amit akarok: a jót, hanem azt cselekszem, amit nem akarok: a rosszat”

(Róm 7,19). Ekkor még azért korai ezt a kiúttalanságot érzékeltetni a gyermekkel, mert személyes és kijavíthatatlan hibájának, nem pedig az ember tragédiájának fogja tartani az elkerülhetetlen bűnösségérzetet. A *iustus* és a *peccator* állapot egyidejűségét még sokáig nem képes fel fogni. A gyülekezeti lelkigondozás része, hogy a gyermekek befogadó, elfogadó közösségnek tapasztalják a felnőtt gyülekezetet. Ilyen élményt szerezhetnek, amikor szerepelnek az istentiszteleten, vagy a gyermek-istentiszteletre vonulva mosolygó arcú felnőttek néznek rájuk, vagy amikor szüleikkel érkeznek az istentiszteletre, s a lelkész és más gyülekezeti tagok nemcsak a felnőtteket, hanem őket is köszöntik.

b) Az iskoláskor sok gyermek életében a *kudarcélmények* tömegét hozza el. Konkrét teljesítményeket kell produkálni, ami új a gyermek számára. Emellett megjelenik az összehasonlításra alkalmas értékelés is. A felnőttek részéről nyíltan támasztott követelmények a gyermekeket is felbátorítják arra, hogy ítélgessék egymás teljesítményét, képességeit, kiszúrják maguknak és gúny tárgyává tegyék valamely társuk fogyatékoságát vagy bármilyen jellegű gyengeségét, illetve különbözőségét. Rettentőes megszegyenítés érheti például azt a gyermeket, aki gyermektáborban bepisil, vagy szopja az ujját. De kinevetik, ha olvasási nehézségei vannak, ha ügyetlen, vagy félénk a tornaórán. A gyermekek jó részének komoly esélye van arra, hogy alakulóban levő önbecsülése negatív irányt vegyen. A gyermek védekezésül aggályosan kerüli a megszegyenítő szituációkat, s nehézségét csak tetézi, ha viselkedése ellenére belekényszerítik az ilyen helyzetekbe. Lehet a gyülekezet olyan élettér a számára, ahol teljesítménykényszer nélkül próbálhatja ki magát, ahol nem adnak helyet semmiféle gúnyolódásnak, csúfolásnak, s ha mégis előfordul ilyesmi, azt a felnőttek szóvá teszik és leállítják. A kigúnyolt gyermek pedig átélheti, hogy a „nagyok” mellé állnak, megvédik.

Kisiskoláskorban roppant élénken (bár messze nem differenciáltan) működik a gyermekek igazságérzete. Azonnal észreveszik, ha valakivel a felnőttek például csak azért kivételeznek,

mert tudják, hogy kinek a gyermeke, vagy mert behízelegte magát, de nagyon érzékenyen reagálnak akkor is, ha alaptalanul őket részesítik hátrányban. A kivételezést általában csak másoknál veszik észre, a hátratételt viszont csupán akkor, ha maguk az elszenvedői. A másokat ért igazságtalanság nem tűnik fel nekik. Ebben a tekintetben sajnos a gyülekezetben sem számíthatnak a gyermekek egészen más állapotokra. Sőt, talán még jobban számon tartják a „bennfentesek” gyermekeit, mint másutt. Az viszont elmondható, hogy igazságtalanul senkinek nem kell hátrányt szenvednie. Önbizalmat erősítő élmény ez azoknak, akik más közegben származásuk vagy szociális helyzetük miatt rendre hátrányos elbírálás alá esnek. A gyülekezet gondoskodó megnyilvánulásaiiban mindig tükröződnie kell annak, hogy Isten nem személyválogató (5Móz 10,17; Róm 2,11; Kol 3,25). „Választás” persze van az Isten országában is. Kegyelmi kiválasztás, amely gyökeresen eltér az evolúciós jellegű természetes kiválasztódástól. Nem az erőszakosok érvényesülnek benne, akik félrelökik, peremre szorítják, megalázzák a gyengét és a védekezni nem tudót, hanem „kontrasztszelekció” valósul meg. A kicsiket, az erőtlenekeket, az önmagukban alkalmatlanokat választja ki Isten, hogy megszégyenítse a hatalmasokat, az erőseket és a magukat alkalmasnak gondolókat (a sok bibliai példa közül lásd 1Kor 1,27–29; Lk 1,51–53).¹⁶ Mivel a mindenkori gyülekezet tagjai e kiválasztási elv alapján gyűjtettek össze, kötelező rájuk nézve, hogy maguk is a gyengék és megvetettek pártfogói legyenek.

c) A gyermek nem szabadnak érzi magát, hanem bizonytalannak, ha hiányoznak az életéből a szabályozók. Ő nem tudja eldönteni, mi jó neki, és mi rossz, mi válik hasznára, és mi káros rá nézve, mi szolgálja az érdekét, és mi korlátozza. Ennél még nehezebben látja át, hogy tettei miként hatnak társaira. Csak tízéves kor fölött válik képessé arra, hogy saját érdekeit és

szándékait egyszerre vegye figyelembe a másik érdekeivel és szándékaival, mintegy kívülről nézve kettejük kapcsolatát.¹⁷ Még ekkor is – korábban meg különösen – rá van utalva a felnőttek tanácsaira, útbaigazításaira. Ezek nélkül tanácstalan és szorong. A gyülekezet életében nagy jelentősége van az együttélési és életvezetési szabályoknak. Egészséges esetben ezek nem kötelezővé válnak, hanem úgy, mint segédeszközök az Isten akaratára szerinti élet megvalósításához. Ezért nem korlátozzák a szabadságot, hanem ellenkezőleg: a teljesebb szabadság megélésének lehetőségét csillantják fel. A gyermekek is képesek megérteni, hogy a korlátok, tilalmak és követelmények nem ellenük, hanem értük vannak. Igénylik is e szabályozókat. A gyülekezetben szánhatunk és kell is szánunk időt a magyarázatok megadására. A gyerekek talán ezek után sem értik pontosan az okokat és a célokat, többnyire azonban elég nekik, ha tudják, hogy a felnőtt mindezt érti, hiszen meg tudta magyarázni. A megértetést empátiás megértésnek kell megelőznie. A felnőtt csak akkor tudja megértetni a gyermekkel szándékát, ha előbb megérti a gyermeket. Aki ugyanis megértést tapasztalt, szívesen és megértéssel fogadja azt, ami az őt megértő személy felől érkezik hozzá. Így a gyermekek készek elfogadni viselkedési szabályokat a felnőttektől a gyülekezetben is.

Előfordul gyülekezeteinkben az a szélsőség is, hogy a gyermekek lelkében nem lelkigondozói módon, hanem indoktrináció által igyekeznek viselkedési szabályokat elültetni. Módszerként általában a félelemkeltést használják. Ilyenkor a felnőttek valójában saját félelmeiket hárítják tovább a gyermekekre. Ők tartanak attól, hogy megfelelő határozottság nélkül elveszítik tekintélyüket a gyermekek előtt, ők aggódnak amiatt, hogy a gyermekek nem követik majd az általuk legfontosabbnak tartott értékeket, ők félnek attól, hogy saját rossz szokásaik vagy nagy nehezen legyőzött viselkedésmódjaik a gyermekek

¹⁶ Gerd Theißen kimutatja, hogy a bibliai kijelentés egészére jellemző egy „szelekcióellenes tendencia”. A biblikus hit folyamatos protestálás az emberiség életében uralkodó természetes szelekció ellen, mert Isten kiválasztó munkájában egészen más elv érvényesül. Vö. Theißen, Gerd: Evolutionäre Religionstheorie und biblische Hermeneutik. *Wege zum Menschen*, 1985/2., 107kk. ■ ¹⁷ Lásd Selman, Robert L.: Sozial-kognitives Verständnis. In Geulen, Dieter (Hg.): *Perspektivenübernahme und soziales Handeln*. Frankfurt am Main, 1982, Suhrkamp, 223kk.

magatartásában visszaköszönnek. Bennük van aggodalom amiatt, hogy erkölcsös életvitel híján a gyermekek elveszíthetik az esélyt az üdvösségre.¹⁸ Egy lelkigondozó közösség a szeretet indulatával és hangján, nem pedig félelemből vagy félelmet keltve igazít útba, így gondoskodik a gyermek etikai tájékozódásra vonatkozó szükségletének kielégüléséről.

d) Indirekt lelkigondozói hatása van, ha a felnőttek lelkiismeretét választ adnak a gyermekek világgal és élettel kapcsolatos kérdéseire. Ezzel a valóság megismerésére irányuló belső igényüket elégítik ki. Sokféle szorongás forrása a gyermek életében az a tény, hogy hiányosak az ismeretei a világról és a benne végbemenő folyamatokról. Azzal segít magán, hogy kérdésekkel bombázza a felnőtteket, vagy pedig képzelete segítségével kiegészíti már meglévő információit. Ismerős elemekkel népesíti be a világ ismeretlen régióit, és összefüggéseket kreál ott, ahol ez segít a megértésben. Ha a felnőttek nem adnak megfelelő mennyiségű információt, vagy azt nem a gyermek számára érthető nyelven közvetítik, akkor vagy megmaradnak a félelmei, vagy kénytelen a képzelgéseire hagyatkozni. Ez utóbbi „megoldás” gyakran még növeli is a szorongást. Az óvodás gyermekek például félnek olyan alakoktól, amelyeket maguk találtak ki, vagy megjelenni vélik a modern „mesék” egy-egy figuráját. Iskoláskor elején gyakori a természeti katasztrófától való félelem, akkor is, ha azoknak alig van reális alapjuk (például a gyermek fél a hídton, hogy az leszakad, fél az erős szélről, mert kidőlnek a fák, stb.). A halállal kapcsolatosan is megváltozik a korábbi szemlélet, és már nem a továbbélés különös formájaként, animisztikus módon képzelettel el a gyermek az elmúlást, hanem világos számára, hogy az elkerülhetetlen és visszafordíthatatlan.¹⁹ A világról alkotott egyéb gondolataiban is egyre nagyobb teret kapnak a természettudományos ismeretek. A kisiskoláskor második felében a gyermek már sok mindennek maga is utána tud járni, de a legnyugtalanítóbb kérdések ügyében (Mi

van az élet előtt és a halál után? Meghallja-e Isten minden ember imádságát? Miért nem csak az öregek halnak meg? Aki jó, miért lesz beteg?, stb.) továbbra sem boldogul egyedül. A gyülekezeti foglalkozásokon a világ előállításának és sorsának kérdései, valamint a halál témája, a bűn és a betegség súlyos problémái olyan gyakran válnak beszélgetések tárgyává, ahogy sehol máshol a világon. A gyermekek passzívan, a médián át sokszor találkoznak ezekkel a jelenségekkel, de nagyon ritkán van módjuk arra, hogy felnőttekkel beszélgessenek róluk. Pedig feszítik őket ezek a kérdések, és nyugtalanok miattuk. Nagy segítség tehát számukra, hogy egyáltalán feltehetik kérdéseiket, és azokra nem gyorsan lezáró vagy ellentmondást nem tűrő válaszokat kapnak – amelyek csak lebéntánnak kérdezőkedvüket, de meg nem nyugtatnák őket –, hanem egy felnőtt vezetésével átlendülhetnek a töprengéseik holtpontjain, illetve visszatérhetnek gondolati zsákutcáik elejére, és megismerhetnek a lelkük számára megnyugtató, ugyanakkor egész életen át vállalható, igaz válaszokat.

3. *A gyermekek lelkigondozása a gyülekezetben nemcsak módszertanilag, vagyis funkcionális jellegét tekintve közvetett, hanem igen gyakran kapcsolati szempontból is az.*

A gyermekek lelkigondozása a gyülekezetben a szülők lelkigondozása által is történhet. Nemritkán nevelési problémáikkal vagy a gyermek viselkedésében észlelt rendellenességekkel kapcsolatban kérnek tanácsot a lelkipászortól, máskor „csak” arra kíváncsiak, hogy a családi életben, a hétköznapokban miként segíthetnék gyermekük hitbeli fejlődését, néha meg konkrét helyzetekben előforduló gyermeki kérdések megválaszolásához kérnek segítséget. Ilyenkor közvetetten mindig a gyermek lelkigondozása is zajlik.

Kissé paradox módon ma a legtöbb fiatal felnőtt számára kevesebb gyermeket nevelve és gazdag szakirodalommal felszerelve is sokkal nehezebb feladatnak tűnik a szülői lét, mint a régebbi időkben. Ezért egyre keveseb-

¹⁸ Az imént mondottakkal vesd össze Bucher, Anton A.: *Braucht Mutter Kirche brave Kinder?* i. m. 179k. (Lásd a 8. lábjegyzetet.) ■ ¹⁹ Az idevonatkozó tudományos kutatások eredményeit jól összefoglalja és teológiailag reflektálja Plieth, Martina: *Kind und Tod – Zum Umgang mit kindlichen Schreckensvorstellungen und Hoffnungsbildern.* Neukirchener Verlag, 2002.

ben vállalkoznak rá, és ha mégis kötélnek állnak, az első gyermekkel kapcsolatos nehéz tapasztalatok elveszik a kedvüket további gyermekek vállalásától. Hiányoznak a „jól bevált” nevelési módszerek, illetve mindig újabakra esküsznek a kitalálók és terjesztők, kezdődik tehát a kísérletezgetés, és jönnek a kudarcok. Az elérhető tanácsok általában a liberalizálás felé terelik a szülőket. Arra biztatnak, hogy a lehető legkevésbé befolyásolják a gyermek fejlődését, hagyják a dolgokat a „természetes” kerékvágásban haladni, lehetőség szerint hátrítsák el az akadályokat, próbáljanak partneri kapcsolatot kialakítani a gyermekkel, és mondjanak le a hatalomgyakorlás minden formájáról. Egészen más köntösbe öltöztetve ugyan, de mint ha ismét előttünk állna a rég túlhaladottnak vélt alapelv, mely szerint a gyermek kis felnőtt. Míg korábban ez a társadalmi szerepelvárásoknak megfelelő, felnőtt viselkedésmódok megkövetelésében nyilvánult meg, addig ma az életét szabadon és önállóan alakító, az idejével gazdálkodni tudó, a céljait meghatározni képes, érett felnőtt mezébe bújtatjuk gyermekeinket. Nem csoda, hogy mindig mást akarnak, mint amit a szülő jönnek és szükségesnek lát, és szándékaikat keresztül is tudják vinni. Konfliktus konfliktust követ, mert a gyermek a mostani felnőtt szerepben éppen olyan zavart és szorongó, mint amilyen a korábbiiban volt. Mivel azonban a szülő a gyermekkel kapcsolatban – elvből vagy félelemből – „konfliktuskerülők”,²⁰ a konfliktusokat házastársi kapcsolatuk területére csúsztatják át, vagy belsővé teszik. Ez lesz azután az oka sok válasznak, illetve a belefáradásnak a gyermeknevelésbe.

Segítenünk kell a szülőknél, hogy segíthessenek. Lelkigondozásban kell részesíteni őket, hogy gondoskodhassanak gyermekük-gyermekeik egészséges lelki fejlődéséről. Egy felmérés

szerint²¹ a szülők egyrészt konkrét nevelési helyzetekre várnak megoldási javaslatokat, többet szeretnének tudni a gyermek fejlődésének lélektanáról, másrészt az anya- és apaszerephez tartozó viselkedésmódokról és kötelezettségekről szeretnének hallani, harmadrészt pedig igényük van arra, hogy más szülővel megosszák gondolataikat, és kicseréljék tapasztalataikat. A szülőknél mintegy harmada nagyon nehezen tud megbirkózni napi feladataival, és segítséget vár, másik harmada újra meg újra krízishelyzetben érzi magát, és ilyenkor sürgősségi beavatkozásra lenne szüksége. Azt is megfigyelték azonban, hogy sokan vonakodnak attól, hogy segítségért folyamodjanak, vagy addig halogatják, hogy közben elhatalmasodnak a problémáik. Azzal nyugtatják magukat, hogy majd csak kinövi a gyermek a kezelhetetlen viselkedésmódokat, egyre könnyebb lesz bánni vele, vagy abban vigasztalódnak, hogy az ő gyermekük azért ilyen, mert örökölte a tulajdonságait, koraszülött volt stb., némelyek meg azt gondolják, hogy teljesen természetes mindaz, amivel ők napról napra bajlódnak, mindenki így van vele, csak nem mindenki beszél róla.

Rengeteg feladata lenne gyülekezeteinknek ezen a téren, és ijesztően keveset teszünk. Örvendetes, hogy az utóbbi évtizedekben megsaporodtak az úgynevezett baba-mama körök a gyülekezetekben. Ezek azonban nem mindenütt nyújtanak hathatós segítséget az anyáknak nevelői feladataik végzéséhez, az apák pedig még abból is kimaradnak, amit az anyák kapnak. Igényesebben kellene megválasztani a tartalmakat, a sikeresen zajló tapasztalatcserét pedig meg kellene tartani. További programok, képzések, csoport-lelkigondozói alkalmak is bővíthetnék a repertoárt, és hatékonyabbá tehetnék a gyermekek lelkigondozásának e közvetett formáját.

20 Vö. Domsgen, Michael: Seelsorge an Eltern. In Koerrenz, Ralf – M. Wermke, Michael (Hg.): *Schulseelsorge – Ein Handbuch*. Göttingen, 2008, Vandenhoeck und Ruprecht, 114kk. ■ 21 Michael Domsgen ismerteti in Seelsorge an Eltern, i. m. 119. (Lásd a 20. lágjegyzetet.)